

מנגנון החושך נזעם ורק"ח נתקפה בפאניקה. מדוע?

מחטום נישבר

כאש"ף ובעולם הערבי מכינים עתה שישראל היא עובדה קיימת, ושאינו כל טעם להתעלם מקיומה. השפיעה אף היא על הערבים החיים בתוכה. הקריאה המסורתית של החוגים הערביים הלאומניים בישראל להתרים את הבחירות הפכה אנאכרוניזם.

הכל היה מוכן להופעת הבכורה של גורם ערביי-ישראלי עצמאי ואותנטי, המבקש להשיג עמדות של ייצוג והשפעה במדינה, ובראש וראשונה בכנסת. וזהו בדיוק מה שקרה בבחירות 1984.

אין זה פלא שעל נסיון זה נערכת התקפה פרועה משני הצדדים, שהיה להם אינטרס מורשע בקיום המצב הקודם: מנגנון החושך (באמצעות שר הביטחון וועדת הבחירות המרכזית ורק"ח).

שאר אזרחי ישראל ישאלו את עצמם: שאלה פשוטה ועניינית: האם זה טוב למדינה או רע? התשובה על כך תלויה, כמובן, בשאלה מהי טובת המדינה.

מי שדוגל בדיעותיהם של רפאל איתן ומאיר כהנא יראה בתופעה זו אסון. מדינה שיש בה מיעוט לאומי גדול, בעל הכרה לאומית, המבקש לחתבטא ולרכוש השפעה — הרי זה ההיפך מבקבוק שיש בו ג'וקים מסוממים. אין היא מתיישבת עם הדימוי התנ"כי של מלכות ישראל, שקמה על בירכי הג'ונסייד של עמי הארץ, שנתרו מהם לכל היותר חוטבי עצים ושואבי מים.

אך מי שחושב על ישראל בעל מדינה דמוקרטית של המאה ה-20, עשוי להגיע למסקנה אחרת.

שיחה שקיים שר הביטחון עם ראשי הרשימה המתקדמת לשלום, בעיקבות הדרישה של מנגנון החושך לפסלה, היה רגוע אחד של אמת.

אחרי החקירות וההתנצחויות, כאשר הסביר אחד האישים הערביים את בעיית המיעוט במדינה, הפליט משה ארנס הערה — ספק לעצמו, ספק לנוכחים. בקול מהורהר אמר: יש כאן באמת בעיה שלא חשבנו עליה — שיש 700 אלף ערבים במדינה היהודית.

זוהי בעיה שמדינת ישראל לא התמודדה עימה מעולם. מנגנון החושך הסך לה את הטריחה הזאת.

מגילת העצמאות קבעה כי ישראל היא 'מדינה יהודית', אך היא קבעה גם שישורו בה שיויון גמור בין כל האזרחים, בלי הכרז גזע ולאום.

אין סתירה בין שני הפוסקים. בישראל יש רוב יהודי-ישראלי, ועל כן היא יכולה לשמש בית לאומי לעם זה, לבטא את אישיותו ותרבותו ולהגשים את מאווי. אין זה סותר את קיומו של מיעוט לאומי גדול, בעל זהות לאומית ותרבותית אחרת, שגם לו הזכות לבטא את תרבותו וזיקתו הלאומית. דווקא זאב ו'בוטינסקי' כתב על כך הרבה.

אמצעות הברית היא מדינה אנגלר-סכסית דוברת אנגלית, מבחינת תרבותה וזהותה, אך יש בה חופש לבלי של קבוצות אתניות.

זה יתכן רק במדינה דמוקרטית באמת, שבה שומרת חוקה נוקשה על זכויות האדם, שיש בה הפרדה גמורה בין הדת והמדינה, שבה הכל שווים לפני החוק, ושבה עומדת האזרחות מעל להבדלים גזעיים, לאומיים, תרבותיים ועדתיים. בתנאים של ישראל, הרוב מחייב גם פיתרון של-שלום לבעיה הפלסטינית.

המילחמה המתמשכת בין ישראל והעם הפלסטיני היא האמתלה (או הסיבה, לדעת אחרים) לקיפוח הערבים בישראל. כהיות חלק מן העם הפלסטיני, וברחשם אהדה טבעית לאחייה שמעבר לקו הייזק ובפורה, הם נתפסים על-ידי ישראלים רבים כג'ייס חמישי פוטנציאלי.

היא נשארה אבר מדולדל, בלי חיים פנימיים אמיתיים, ולמעשה נשארה מחוץ לחיים המדיניים של המדינה.

המאזניים של 'ערביי-ישראל' התנף זו בה, מבלי לסכן את השילטון ושאינו תיו. לפעמים עלתה קצת, לפעמים ירדה קצת — וזה לא היה חשוב לאיש, מלבד עסקניה.

זה היה המצב עד הבחירות לכנסת העשירית, ועד בכלל.

ה השתנה? מה קרה לפתע? שום דבר פיתאומי לא קרה. זה רק נראה כך. מפני שתהליכים איטיים והדרגתיים הגיעו לשלב שבו חברו ויצרו מצב חדש.

גורם כמותי: מיספר האזרחים הערביים הלך וגדל, והגיע עתה לכמות ששוב אי אפשר לשלוט בה באמצעים הפרימיטיביים של מנגנון החושך. אין מדינות דמוקרטיות רבות בעולם המערבי

ילדות יהודיות וערביות השבוע, בפיקניק ביער-עירון

שבחן יש מיעוט לאומי קה גדול. הגיע הרגע שבו נוצרה ברירה פשוטה: לתת לערבים אלה את מקומם במדינה, או לוותר רשמית על אוסיה הדמוקרטית של ישראל גם בגבולות הקו הירוק.

גורם איכותי: ערבי שנולד ביום הקמת המדינה הוא כיום בן 36 וחודשיים. בישראל קם דור חדש של מנהיגים טיבעיים, משכילים, אקדמאים, שהתחנכו בתייהספר ובאוניברסי' טות. דור זה שואף עתה לביטוי פוליטי וחברתי.

יתכן שעובדה זו חשובה אף יותר מן הגידול הכמותי. גורם מדיני: בשנים שבהן היה קיים ניכור הדדי מוחלט בין המדינה והאזרחים הערביים, לא היה קיים לחץ חזק גם מצד הערביים לייצוג עצמאי במסורות המדינה. ואילו הדרור החדש, שגרל במדינה, מכיר בקיומה ובחשיבות התהליכים הפוליטיים שבה.

יש גם השפעה חיצונית, שאי אפשר להתעלם ממנה. קרב העם הפלסטיני גדלה תנועה לאומית חדשה, בהנהגת אש"ף, שזכתה בכרה בינלאומית רחבה. עמידתה בקרבות ביירות וטרפולי, שזכתה בציון מפי קציני-צה"ל ופרשנים צבאיים בישראל, השפיעה אף היא.

כשם שמדינת ישראל זקפה את קולמתם של יהודי ארצות-הברית וברית-המועצות, בן זיקהו תהליכים אלה את קומת הפלסטינים שהם אזרחי ישראל.

העובדה שכמעט כל המנהיגים החשובים

בלתי-נפרד ממערכת השילטון הכצורה של מפא"י בתקופת כ"ג גוריון.

דבר לא השתנה גם אחרי שאוכלוסיה זו החלה מתרבה בקצב מהיר. דאג לכך מנגנון החושך. למעשה היתה קיימת במדינה, מאז יומה הראשון, ממשלה השאית, ששלטה בחייהם של האזרחים הערביים שילטון טוטאלי.

איש לא גילה מעולם את הרכבה של ממשלה זו ואת מיקומה. היא היתה מורכבת משליחים של שרותי-הביטחון, המיסטרה, של משרד-הממשלה שונים ושל הגוף המיסטורי שנקרא 'יועץ ראש' הממשלה לעניינים ערביים. קצה הקרחון היה 'המימשל הצבאי', שהיה קיים בארץ עד 1966.

ממשלה זו הכריעה — בחשאי, בעל-פה, ללא כל ניירת — על כל פרט בחייו של כל ערבי: בניית כביש לכפר, חיבור כפר לרשת המים והחשמל, שליחת בת של מוכתר לסמינר למורות,

מילחמת-בחירות זו תוכרע שאלה חשובה: האם הגשש החיזור עולה על ספי ריבלין, או להיפך. האומה תתחלק בה לשני מחנות: מחייבי הילדה ליסה פרץ ושולליה.

רק מחזורי מסך זה של ריבריי-הבל, מתרחשים דברים חשובים, שטיבעו את חותמם על המדינה בשנים הקרובות. יתכן שהמעניין ביותר הוא הופעתו של הציבור הערביי-ישראלי כגורם חשוב בחיים הפוליטיים.

דיעבר יתמהו רבים מדוע התאחרה תופעה זו עד שנת 1984. האזרחים הערביים מהווים עתה 17% מאוכלוסיית ישראל. לכנסת ה-11 הם ישלחו 12 חברי-כנסת.

גם הפער בין שני מיספרים אלה חשוב. 17% של האוכלוסיה ימלאו רק 10% ממושבי הכנסת. מפני שקרוב למחצית האוכלוסיה הערבית היא מתחת לגיל-הבחירה. משמע: זוהי אוכלוסיה צעירה, המתרבה במהירות, ושמישקלה במדינה יילך ויגבר.

איך זה קרה שבמשך 10 מערכות בחירות מילאו הקולות של אוכלוסיה זו תפקיד כה קטן, עד כי היוו תופעה שולית? התשובה היא כמותית ואיכותית כאחת. היא נוגעת להיסטוריה של המדינה עצמה.

אשר התפור העשן של מילחמת-העצמאות, נותרו במדינה החדשה כ-100 אלף ערבים בלבד. זאת היתה תופעה בלתי-צפויה. כאשר החליט האום על חלוקת הארץ, היוו הערבים קרוב ל-50% של האוכלוסיה גם בשטח הקטן שהוקצה למדינה היהודית.

אחוז זה גדל עוד יותר, כאשר התפשטה המדינה במהלך אותה מילחמה. לפי התוכנית היתה את החלטתו ויחדש את הרעיון מבחינת מהותה, אך דו-לאומית מבחינת הרכב אוכלוסייתה.

בחודשי-המילחמה הראשונים ביקשו המנהיגים הערביים להוכיח כי הערבים אינם יכולים לחיות תחת שילטון יהודי, ועל כן עוררו בריחה ערבית. באותה תקופה התאמצה דווקא ההנהגה היהודית להוכיח את ההיפך, מחשש פן ישנה בארץ מישטר של נאמנות בינלאומית.

אולם כאביב 1948, כאשר הסתבר כי המדינה היא עובדה קיימת, השתנה הקו. הנהגת היישוב 'עוררה' בריחה ערבית, וזה הפך המרכיב חשוב בכל מהלכי המילחמה. הרוב המכריע של האוכלוסיה הפלסטינית, שהיתה צריכה לחיות במדינת-ישראל, מצאה את עצמה בתום המילחמה מחוץ לגבולותיה, במחנות-פליטים ונגלות, ושם היא נמצאת עד עצם היום הזה.

התוצאה האיכותית היתה חשובה לא סחות מן הכמותית. כל האינטליגנציה הפלסטינית, המעמד העשיר והשיכבה הפוליטית הסתלקו כבר בראשית המילחמה. במדינה נותרה אוכלוסיה פלסטינית ללא מנהיגות מדינית וחברתית, אוכלוסיה של פלאחים, שנאחזו בציפורניהם באדמתם. רק פה ושם נותרו כמה איים של השיכבה המשכילה, כמו בנצרת, שם נמנעו ברגע האחרון גירוש כל האוכלוסיה, תודות לאומץ-ליבו המוסרי של קצין יהודי-קנדי, מפקד החטיבה הכבושת, שהפך פקודה בעל-פה של דויד כ"ג גוריון והגן על האוכלוסיה בעיר אחרי שנכנעה.

לכן, במערכות-הבחירות הראשונות לכנסת, היתה האוכלוסיה הערבית מדולדלת, חסרת מנהיגים, מפורדת ומרוכבת. היא הצביעה כפי שהצטוותה להצביע על-ידי המושלים הצבאיים, כולם אנשי מפא"י וגרווייה. הם היוו חלק